

FUNERAIRE REIST(R)IP

Van 1998 tot en met 2012 hebben wij funeraire busreizen georganiseerd naar hoofddoelen als Praag, Wenen, Parijs, Londen, Kopenhagen, Dresden en Edinburgh.

Dat doen we niet meer, maar reizen doen we nog wel.

Dat we daarbij nog steeds ook met funeraire ogen kijken mag duidelijk zijn.

En onze funeraire trips kunnen leiden tot funeraire tips: mocht je in de buurt zijn, dan is het misschien de moeite waard dat doel ook te bezoeken.

Deze keer:

BRATISLAVA

Bratislava, tot 1919 Pressburg genaamd, is sinds 1993 de hoofdstad van de republiek Slowakije na de vreedzame opdeling van Tsjecho-Slowakije in Tsjechië & Slowakije. Bratislava is een kleine, gezellige en overzichtelijke stad, gelegen aan de Donau en aan de voet van de oude Preslavasburcht.

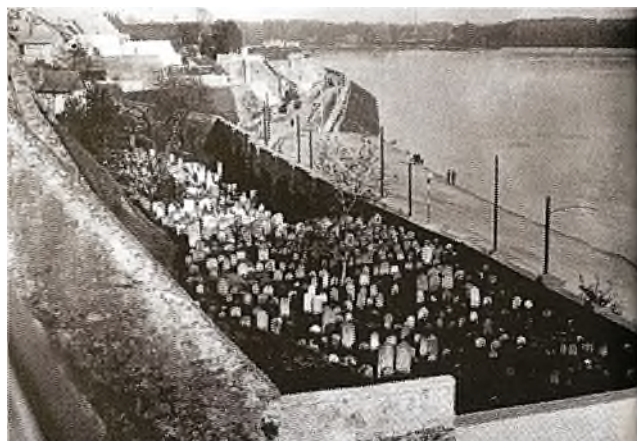

Het centrum is klein en in het toeristenseizoen één groot terras met eetgelegenheden.

Funerair gezien hoor je weinig over Bratislava, maar er zijn een paar interessante funeraire doelen met als meest bijzondere de ondergrondse joodse begraafplaats.

PAMÄTNIK CHATAMA SOFERA / CHATAM SOFER MEMORIAL

Een langwerpig zwart gebouw op een afgebakend glooiend grasveld met smalle glazen panelen, een dichte poort en daarachter een zwevend toegangspad. Als je het niet weet, loop je eraan voorbij, maar het is een heilige plaats voor joden, de herinrichting van de plek van de oudste joodse begraafplaats van Pressburg/Bratislava, in 2002 omgevormd tot een gedachtenismonument, deels ondergronds gelegen.

toen (1914) - Židovský Cintorin

nu (2014) - Pamätník Chatama Sofera

1696 - 1847: Židovský Cintorin / Joodse begraafplaats

In de 17^e eeuw kregen de joden toestemming zich te vestigen in Pressburg. In 1696 stichtte de joodse gemeenschap net buiten de stad, aan de oever van de Donau, een begraafplaats die fungeerde tot 1847, toen de begraafplaats tjokvol was. Vanwege de beperkte ruimte was de begraafplaats al twee keer opgehoogd en was er in drie lagen begraven; totaal waren er ca. 6000 graven.

Daarna begroef men verder op de (nieuwe) joodse begraafplaats aan de Žižkova-straat, niet veel verderop. De oude begraafplaats bleef gehandhaafd tot 1943 en was een belangrijk pelgrimsoord voor orthodoxe joden. Ze kwamen vooral om respect te betuigen aan de grote leraar en rabbi Chatam Sofer (1762-1839), maar ook aan de andere rabbi's die bij elkaar begraven waren op een speciaal grafveld.

1943: ruiming van de begraafplaats

In 1943 werd de begraafplaats geconfisqueerd door de Slowaakse staat onder de fascistische leider en katholiek priester Jozef Tiso voor de aanleg van een tunnel in het kader van de verdediging van de stad. Het lukte het overgebleven deel van de joodse gemeenschap, dat niet gedeporteerd was, het grafveld met de 23 graven van de rabbijnen te behouden. Alle andere graven werden onder rabbinaal toezicht geruimd, herkist in kleine kistjes en overgebracht naar de nieuwe joodse begraafplaats. Daar werden de kistjes met elkaar bijgezet in een verzamelgraf in de buurt van het metahaarhuis.

Het rabbideel werd omgeven door een betonnen wand en afgedekt met een betonnen plaat. Er bleef wel een toegang, waardoor joodse pelgrims de begraafplaats nog konden bezoeken.

In 1982 werd een tramlijn aangelegd. Precies boven de joodse begraafplaats kwam een tramhalte.

2001 - 2002: herinrichting en oprichting van het gedenkmontument

Vanaf de negentiger jaren van de 20e eeuw werden er pogingen ondernomen de (begraaf)plaats in ere te herstellen. In New York werd een internationaal comité opgericht onder leiding van Romi Cohn. In 1999 werd een overeenkomst gesloten met burgemeester Jozef Moravčík en Peter Salner, voorzitter van de joodse gemeenschap in Bratislava. De tramlijn werd verplaatst, het terrein van de voormalige begraafplaats werd omheind, in het midden werd een modern vormgegeven gedenkmontument gebouwd, dat toegang geeft tot de ondergrondse begraafplaats van de rabbi's, de graftekens werden gerestoureerd. Op 8 juli 2002 werd het monument, Pamätník Chatama Sofera, officieel geopend. Het werd genoemd naar de beroemdste van de daar begraven rabbi's, Chatam Sofer.

Chatam Sofer (1762-1832)

Wie was Chatam Sofer? Hij werd als Moshe Schreiber geboren in Frankfurt. Zijn naam werd in het Hebreeuws: **Ch(idusche)-T(orat)-M(osche) Sofer** = Inzicht-in-de-Thora-van-Mozes Schrijver.

Na zijn studie van Thora en Talmoed werd hij in 1806 benoemd tot rabbi in Pressburg, waar destijds de belangrijkste joodse gemeenschap in het koninkrijk Hongarije leefde. Hij werd de leidende vertegenwoordiger van het orthodoxe jodendom in zijn strijd tegen het liberale jodendom (*Neologen* in Hongarije). In Pressburg stichtte hij een *jesjiva*, een joodse hogeschool voor studie van Thora en Talmoed, die in heel Europa een uitstekende reputatie had. Hij schreef talrijke werken die na zijn dood gebundeld werden in negen banden.

Hij had drie zonen en zeven dochters; zijn zonen, kleinzonen en achterkleinzonen vormden een belangrijke dynastie van rabbi's.

bezoek aan Chatam Sofer Memorial

Na een telefonische afspraak met de joodse gemeente vervoeg je je op het afgesproken tijdstip bij de poort, waar je wordt afgehaald door een Engels sprekende gids.

Voor *kohaniem*, via Aäron de afstammelingen van de priesters, is het betreden van een begraafplaats volgens de *halacha*, de joodse wet, verboden. Op joodse begraafplaatsen zijn voor hen speciale paden aangelegd. Om hen ook de gelegenheid te geven de graven van de rabbi's te bezoeken, is er voor alle bezoekers een zwevend pad naar de ingang geconstrueerd dat de begraafgrond niet raakt.

toegangspoort en -pad

ingang

Op het eind van het pad ga je door een draadstalen poort het zwarte rechthoekige bouwwerk binnen en betreed je de bezoekershal, gevolgd door een gebedsruimte voor de *kohaniem*. Vandaar kun je door een glasplaat de dieper gelegen begraafplaats zien met de graven en graftekens van de 23 prominente rabbi's, het enige overblijfsel van de oude joodse begraafplaats.

Via een trap daal je af in de begraafruimte, waar het grafteken van rabbi Chatam Sofer prominent boven de andere grafstenen uitsteekt. Rondom langs de rand is een pad. Aan de wand hangen oude grafstenen en fragmenten van grafstenen, afkomstig van de oude begraafplaats.

Uit het plafond steken 7 x 7 glazen panelen, waardoor een diffuus licht naar binnen schijnt. De panelen zijn ook boven de grond te zien; ze symboliseren de vele graftekens die destijds zijn geruimd.

Bij de uitgang terug is een wasbekken waar je je handen kunt wassen.

Het Chatam Sofer Memorial is niet een museum, het is een heilige plaats voor joden.

graf van Chatam Sofer

adres: Památník Chatama Sofera, Nábrežie armádneho generála Ludvíka Svobodu, Bratislava
contact: tel. +421.2.54416949, e-mail: memorial@znoba.sk

ŽIDOVSKÝ CINTORIN / JOODSE BEGRAAFPLAATS

Toen de oude joodse begraafplaats overvol was en voor begraven werd gesloten in 1847, werd niet veel verderop een nieuwe joodse begraafplaats aangelegd, die diverse malen werd uitgebreid. De begraafplaats ligt tegen een helling met uitzicht op de Donau aan de Žiškova straat.
Er staat een indrukwekkend groot aantal grafstenen, de meeste schots en scheef, het gras staat hoog en de paadjes zijn smal. Enkele graven worden veel bezocht en zijn beladen met steentjes en briefjes, de meeste graven liggen geduldig te wachten op het eind der tijden.

ANDERE FUNERAIRE DOELEN IN BRATISLAVA

KATEDRÁLA SVÄTEHO MARTINA / SINT MARTINUS KATHEDRAAL

kathedraal

Waar een ondergrondse joodse begraafplaats uitzonderlijk is, geldt dat niet voor christelijke kerken. Zij waren in het verleden ondergronds begraafplaatsen. Dat geldt ook voor de Sint Martinus kathedraal in Bratislava. De huidige gotische kathedraal werd vanaf het eind van de 13^e eeuw gebouwd op de plaats van een vroeger Romaans kerkje met kerkhof. De restanten van het 11e eeuwse kerkhof zijn in de kathedraal in de diepte nog te zien via een glazen glasplaat in de kerkvloer.

11e eeuwse kerkhof

Vanaf 1563 was de kathedraal de kroningskerk van de vorsten van het koninkrijk Hongarije in plaats van de basiliek in Székesfehérvár, omdat die stad veroverd was door het Osmaanse Rijk. Maximiliaan II was de eerste Hongaarse koning die hier gekroond werd, gevolgd door tien koningen en acht koninginnen. Als herinnering daaraan werd in 1847 op de top van de toren i.p.v. het kruis een replica van de Stefanuskroon op een paradekussen geplaatst, de kroon van de eerste en later heilige koning Stefanus I (969-1038) van Hongarije. De replica is een stuk groter, weegt 300 kilo en bevat 8 kilo goud.

Zowel buiten als binnen de kerk bevinden zich een aantal epitafen en/of grafstenen. Een mooi ridderbeeld is de epitaaf voor de Kroaat Jan Draškovic († 1613), de beroemde strijder tegen de Turken, die stierf in Bratislava. Hier is ook de ingang naar de grafkelder van de familie Pálffy, de graven die woonden op het kasteel van Bratislava.

Jan Draškovic

oude grafstenen tegen de kerkmuur

ingang grafkelder Pálffy

Onder de kathedraal bevinden zich catacomben en cryptes van onbekende lengte tot een diepte van zes meter. Tot nu toe zijn er drie cryptes ontdekt: de crypte van de familie Pálffy, de Jezüetencrypte en de Aartsbisschoppencrypte. Alleen de laatste is toegankelijk voor het publiek. Het bevat ongeveer 90 graven van aartsbisschoppen en andere kerkelijke dignitarissen en leden van adellijke geslachten. Ook Josef Ignác Bazja (1755-1836), de auteur van de eerste Slowaakse roman, is hier bijgezet. In de kerk hangt voor hem een epitaaf.

epitaaf Bazja

Sint Martinus kathedraal: Aartsbisschoppencrypte

CINTORÍN KOZIA BRÁNA / BEGRAAFPLAATS BIJ DE KOZIAPOORT

De begraafplaats bij de Koziapoort was een protestantse (Lutheraanse) begraafplaats, die in gebruik is geweest van 1783-1950. Er zijn in die periode ongeveer 4000 graven ontstaan en ca. 20.000 personen begraven. Onder hen waren veel prominenten uit het culturele, sociale, wetenschappelijke, economische en religieuze leven van Bratislava. Internationale faam hebben ze niet verworven.

Veel van de grafmonumenten zijn al verdwenen en wat er nog staat is veelal in slechte staat. Aan wat nog rest aan grafmonumenten is de welstand af te lezen, maar de onverbiddelijke tand des tijds heeft behoorlijk geknaagd, armen en benen geamputeerd en veel beelden onthoofd. Toch is het er aangenaam rondwandelen onder de vele bomen en genieten van de vergankelijkheid, van het sterven in schoonheid. De begraafplaats ligt tussen de straten Palisády, Bradlianska en Šulekova.

ONDREJSKÝ CINTORÍN / ANDREAS BEGRAAFPLAATS

De katholieke Andreas begraafplaats verving het oude en overvolle Andreaskerkhof in de stad. Het is in gebruik geweest van 1784-1950, het ligt op een oppervlakte van 6 ha aan de Ulica 29.augustus. Leden van belangrijke burgerlijke en adellijke families zoals Palugyay, Lanfranconi en Duka zijn hier begraven. De toestand van de begraafplaats verslechterde onder het communistisch bewind.

Tussen 1976 en 1980 werd geprobeerd de begraafplaats om te vormen tot een stadwandelpark. Daarbij werden veel van de oorspronkelijk 15.000 graftekens verwijderd evenals de barokke ingang. Een aantal behoudenswaardige grafmonumenten werd tegen de muur opgesteld. Omdat ook veel bomen en struiken werden verwijderd is nu het verkeerslawaaï allerm minst bevorderlijk voor aangenaam wandelen. In 1988 werd de begraafplaats tot cultuurmonument verklaard.

CINTORÍN SLÁVIČIE ÚDOLIE / BEGRAAFPLAATS 'IN DE VALLEI VAN DE NACHTEGAAL'

De begraafplaats 'in de vallei van de nachtegaal', gelegen aan de straat Staré Grunty, werd oorspronkelijk in 1912 gesticht voor de arme bevolking van Bratislava. Momenteel is de begraafplaats met 18.5 ha de grootste van Bratislava en is niet alleen voor de bevolking van de stad, maar ook voor prominente Slowaakse kunstenaars, sporters, wetenschappers en politici de laatste rustplaats.

Er staan ook een aantal monumenten ter herinnering aan oorlogshelden en oorlogsslachtoffers.

oorlogshelden

Alexander Dubček

oorlogsslachtoffers

Het bekendst is het graf van Alexander Dubček (1921-1992), die in 1968-1969 politiek leider van Tsjecho-Slowakije was en in de Praagse lente het communisme een menselijk gezicht probeerde te geven. Daaraan werd door Russische troepen echter een abrupt einde gemaakt. Zijn graf bevindt zich in het ingangsbereik. De begraafplaats ligt op heuvelachtig terrein en oogt mudjevol.

wapen van Bratislava